

Bichtege schraibar: Hergé un "Tintin"

Vor an monat hânne gihatt geschribet aft disan földjo an artikl boda hatt giredet vodar stördja von bolkhnenbörtar. Häüt, invétze, barte schraim lai vo umman von gröazarstn schraibar von bolkhnenbörtar vodar bëlt, Hergé, un vo soinar bichtegegarste arbat "Di stördje vo Tintin".

"Di stördje vo Tintin" kontärn vonan djungen djornalista von Bruxelles, Tintin, un von soi baizez hüntle, Milü. An earstn alümma, un spetar gihelft vo ändre, azpe dar Kapitâ Haddock, Tintin geat z'sega bazta vürkhinnt vort bait vo Bruxelles, in Cina, in Africa, durch in America un fin änka au affon mà! Gianante asó ummar riftar hërta zo mocha khempfan pitt znichte diapn un zo mocha helvan in ertegen laüt. Di earstn stördje soin khennt gidrukht 'z djar 1929 un di lestn soin von 1983, balda dar schraibar Hergé stirbet. In alla disa zait, von 1929 atz 1983, di sachandar ummar pa bëlt soin vil gibëkslt. Azta 'z djar 1931, balda khinnt gidrukht "Tintin in Congo", iz gest normale zoang di sbartzan azpe a pizzle stokhat in di djardar '50 ditza iz gest eppaz boda neméar hatt gimak khemmen vürgëtt in khindar. Giläich iz vürkhennt in di stördje gischribet balda dar Bëldjo iz gest untargivänk von Natzistn, sëm di taütschan soin khennt gizoaget erte un guat un di meriké azpe znicht un lustat vo gëlt. Verte 'z kriage Hergé hatt gimocht auzbëksln vil sachandar vo soin earstn libadar zo maga bidar arbatn vürsnen. Dar djüst nám vo Hergé iz gest Georges Prosper Remi, gibortet namp Bruxelles atz 22 von madjo von 1907 un gistorbet atz 3 von lentz von 1983, hërta namp Bruxelles. Azpe vil von sëlren boda lem in Bëldjo er o hatt giredet zboa zungen, frantschése un vallone. Änka azzar hatt gilebet squàse soi gântzez lem a Bruxelles hattzen givallt raizan ummar pa bëlt. 'Z iz gest a männ

kurdjósat z'sega bazta vürkhinnt namp imen un vort bait o un ettlane vert hattar gimacht darzürnen di sëlren boda hãm giarbatet pitt imen lazzante soi arbat vest vor gântze monat intânto azzar iz gest ummar zo süacha eppaz z'schraiba in di "Stördje vo Tintin". Bodar nëtt hatt gimak gian hattar gischikht epparümmaz abezonemma foto odar dar hatten gimacht aukontärn eppaz von sëlren bodada sa soin gest zoa zo maga zoang di sachandar djüst azpe sa soin gest un nëtt bia dar hattzen vürgistëllt er sëlbart. Vil khindar hãm auzgischauged di libadar vo Tintin un asó nã hãmsa gimak khennen 'z giléba in di statn ummar padar gântzan bëlt.

Rodolfo

Istituto Cimbro
Kulturinstitut Lusérn
Tel. 0464-78.96.45
info@kil.lusern.it
www.istitutocimbro.it

MELDUNG

Da Zimbar Kolônia ditza djar bart áhevan an menta 29 von höbiat un bart rivan an vraita 23 von snitmánat, in allz soinz viar bochan. Di pefëln auzzovülla zo maga innschraim di khindar bartn khemmen gevazt atn sito von Kil an menta, earst von höbiat un, von sël tage vort, bartma o mang gian in bãnka z'zala. Zo bizzasan mearar tüat ártüavan in KIL.

Smartphones un Social Networks

Di Smartphones soin khent hërta mearar bichte in ünsar lem. Ma mocht solo provärn zo pensära biavl urn atn tage bar pasärn ägihenk disan apparëtt. Bichte soinda nã zo khemma o di social networks, bo ma mage hërta stian adjornãrt 24/7 vo bazta sutzédart afti bëlt un bazta tüan ünsarne tschelln.

Allz hatt ägihëft 'z djar 1993, benn 'z izta aukhent dar earst smartphone "Simon". Disar, ändarst baz di ändarn teleföne von sël zaitn, hatt sa gihatt a rubrica, an orolódjo, an kalandãrdjo, an block notes un ma hatt addiritura gimak schikhan email. Dopo disan izta aukhent dar "Blackberry" un 'z djar 2007 izta aukhent dar earst "iPhone". Disar iz gest dar peste smartphone von sël zaitn un hatt gimacht áhevan di concorrenza. Vil soinz di firme boda hãm ägihëft zo prodüra teleföne, azpe Samsung, Sony, Huawei, un vil ändre. Pinn djardar hãmsa ägihëft zo khemma hërta mearar gikhennt un vorkhoaft, un est soinsa in di gadjöff vo alln. Pinn Smartphones soinsvilupãrt però di social networks (SN) o. Dar earst SN iz khent programãrt 'z djar 1997 von amerikã "Ellison". Dar zil vo disan netzwerk iz gest zo khenna nauëge laüt. Sëks djar spetar, 'z djar 2003, hërta in America khinta auz dar nám "social network", boda fin in sël moment nonet niamat hatt gihatt ginützt, un a nauëgar khint gimacht, dar hoast "Friendster". Hërta daz sël djar vil ändre SN soin khent publikãrt, azpe "MySpace" un "LinkedIn". Atz 4 vo febrãro von 2004 khinta "gidjukht atn merkã" a nauëgar SN, gihoazt "Facebook". Disar iz khent programãrt von 19-jãhrigen Mark Zuckerberg, boda häüt iz ummandar von raicharstn laüt aft da gântz bëlt. Pitt "Facebook" makma schikhan foto in tschelln, lesan di nachrichtn un, bichtegegar baz allz, stian hërta in kontakt pitt laüt boda magãri soin vort bait. Zboa djar spetar, atz 15 von ludjo von 2006, khinta auz "Twitter", a platform zo schikha kurtze messaggi. In 2009 izta aukhent "WhatsApp" un in 2011 "Google+". Est di "Social Networks" boda khemmen mearar ginützt soin sichar "WhatsApp", bo ma schikht messaggi umminicht, un "Instagram", aukhent 'z djar 2010. Peade soin khent gikhoaft vo dar "Facebook Inc." un mearar baz 1 mildjãro laüt nütztze alle tang. I gloabe ke 'z iz djüst nützan dise SN zoa zo stiana hërta in kontakt pinn laüt bo bar khennen. Gesichart mochtma schaug bolãu nët z'stiana ägihenk in teleföne in gântz tage, azpe 'z tüanda vil djunge. Umbrömm azpe 'z hatta khött dar Paracelo: "di dosis macht in velén".

An gruaz, Samuel Pedrazza

Vornaügart dar Fervàlungzrat un di Kultür Komisióng

Dar Statüt von Kultürintstitut khütt ke, alln vüf djar, balda bëkslt dar Provintzãlrat, khinnta gebëkslt dar Fervàlungzrat un di Kultür Komisióng von Kultürintstitut Lusérn o.

Hërta dar Statüt khütt ke dar Fervàlungzrat iz gemacht vo merare laüt boda khemmen sëmmegelekk al rapresentént vo mearare instituzióngen.

In nauëge Fervàlungzrat, vor in Kamòu vo Lusérn, izta di Giulia Nicolussi Castellan un dar Giancarlo Nicolussi Moro; vor in Toalkamòu, dar Luca Nicolussi Paolaz; vor di Redjóng Trentino Südtirol, dar Michele Nicolussi Paolaz un, vor di Provintz vo Tria, dar Gianni Nicolussi Zaiga.

Un asó atz 10 von madjo izzese getrofft dar nauëge Fervàlungzrat von Kultürintstitut zoa zo zornira in nauëge Vorsitzar, Vitzevorsitzar un auzolega da nauëge Kultür Komisióng. Vor

ändre 5 djar, barta soin Vorsitzar dar Gianni N. Zaiga un azpe Vitzevorsitzar izta khennt zornirt dar Michele N. Paolaz.

Dar Statüt khütt ke di Kultür Komisióng mage hãm, daz mindarste drai laüt un daz meararste vünve. 'Z soindarar khennt dringelekk vünve zornirante fra laüt boden hãm gëtt zo tüana auzohalta da zimbar zung un kultür; dise laüt soinz: di Nadia von Polez, maistra vodar zimbarzung un direktören vodar Zimbar Korãl, dar Andrea N. Castellan, Vorsitzar von Kulturverein, di Maria Luisa von Mü, bibliotekãren un mentsch von Türle afte zung, dar Luigi von Kastelã boda, fra di vil sachandar bodar tüat, iz in Komitãt von taütschan zungen mindarhaitn von Beleslãnt un dar Alessandro Pierini boda hatt gearbatet saiz in Dianst vor di zungenmindarhaitn vodar PAT, saiz in büro vodar Unione Europèa.

Hërta dar Statüt khütt ke di laüt vodar Kultür Komisióng mocha zornirn, fra de se, soin Vorsitzar un ke dar Vorsitzar vodar Kultür Komisióng bart khemmen z'soina o konsildjar von Fervàlungzrat. 'Z mentsch boda iz khennt zornirt iz dar Luigi Nicolussi Castellan.

Ma baz tüatze di Kultür Komisióng? Dar artikl ulve khütt ke si mocht drauschaung att alle di kultür prodjèkte un mage vürtrang sëlbart prodjèkte machantese helvan o vo espèrti. In biane bort allz daz sël boda tüat dar Kultürintstitut mocht khemmen gesek un ägenump vo dar Kultür Komisióng. Alle djar, daz mindarste a bötta atz djar, dar Fervàlungzrat un di Kultür Komisióng mochense vennen pinn lusérnar zo machanen bizzan bazta iz khennt getãnt un zo höara von laüt baz sa hettatn gearn azta khemm gemacht. Ditz khinnt vür alle djar untar di Boinichtn in da groaz manifestazióng "Lusérnar Boinichtn".

E.v.K.

Dar vuks

In ändar tage hânne gelest von an per boda iz gânt in polinãro un hatt gevërzzt a henn.

Lai lesante izmar khent in sint vodar sël bötta boda dar vuks iz gelãnk zo giana in moi rovólt, un zo darschrãkhanaz alle.

'Z iz gest vor vil djar, balbar no hãm gemak hãm in stall von khüa lai auz dëllant in haus, un in rovólt von hennen nidar nã dar khuchl ena azta niamat rüavaz di asl zo "bonifikãranaz" alle.

Di khãmmarn z'slava, di sëlren soin boll gest aftn obar piãno, ma di khuchl iz gest lai in pa tor, un alóra biar khindar, daz abas, saibar lai intschlãft untar in tisch ombrömm bar soinez gevörtet zo giana au pa stiãng alümma. In di sëlren djardar hãmsa nonet geredet vo psychologdja, in moi haus, un di altn soinsgeventet, dopo tschoi, zo kontãra au vo dise djar. Kesã ombrömm, dise djar, soinda lai

gest sovl fantãsme un toate boda soin gekheart bodrömm zo venna soine laüt, fatto sta ke biar soin sëm gestãnt zo lüsna di stördje, alle bar, un dena, bia hettapar gemak gian au pan tunkhln stiãng zo giana in pett?

Defãte, bar soinz lai hërta gebegt untar in tisch, in da groaz un barm kuchl, un soinz hiintschlãft lai sëm afte vlekhan. In sël abas, an abas azpe alle di ändarn, saibar audarhozst pittnar ramoschãda boda iz khent von rovólt auz.

Moi nona hatt auzgëtt an schroa, sa sichar ke dar alt nono iz gest gekheart bodrömm dall'aldilã zo straitanar zuar ombrömm, azpe hërta, hatze ágehãtt in tschik, un moi tatta, pittnan sprung, iz lai gest afte tür von khëldar, un hattze offegëtãnt.

"Dar vuks, dar vuks", hattar gehoket, un lai, in di khuchl, iz gest allz a geflãtra vo

vedarn von hennen.

Di nona, hërta pittn tschikk, hatt ágeheft zo peta: "Oh Gottarhear helvaz, dar nono iz gekheart bodrömm alz vuks...". Di mãmma anvétze iz lai gelófft pittn pesom un hatten gedjukht hintar un vür. Dar tatta hatten gevãnk persin aftn khopf. Squãse squãse hattzen stornirt imen, anvétze baz vortzotraiba 'z vich. Eh ja, ombrömm di vestadarn von polinãro soin gest zuar, un dar vuks hatt boll gesüacht zo inkiana vodar sëlren disperazióng, ma dar hatt nëtt gebizt vo bo auzzogiana, fin azta eparümmaz, in da sël konfusióng boazpar njãnka ber, hatt offegëtãnt 'z türle un daz bill vich iz sparirt in an attimo. Di hennen soinda no gest alle, ummana ena vedarn, ummana ena sbãntz, ummana pittnan gös bosar hatt nã getrakk daz gântz lem, ma da soinda gest. Dar galo iz gest lugãrt in untar in

tambaraménte, un iz aukhent in tage darnã, balbar ormã hãm pensãrt ke dar hatt servirt alz tschoi vor di vüksla. "Mãnnen voll korãdjio", hattze khött moi sbestar, pittnan lëcharle atz maul, balsen hatt gesek.

Ben, allz a pöst, saibaraz khött. Ma pensãrtar ke 'z iz gest verte asó? Von sël

abas vort, di altn von haus, hãm gehatt a nauëga stördja: dar alt nono boda iz khent bodrömm azpe a vuks, zoa azta di nona auhõar zo roacha. Eh ja, ombrömm, azzar nëtt berat gest er, bia hettatz getãnt 'z vich zo giana inn in rovólt balz iz gest allz augespèrrt?

(n.g.)